

СУРДОЛОШКА И ОРГАНИЗАЦИЈА РЕДОВНЕ НАСТАВЕ*

Ивана Роксандић
ОШ "Радивој Поповић" Земун

Јасмина Ковачевић
Универзитет у Београду,
Факултет за специјалну едукацију и рехабилитацију

У раду је даи краишак осврћи на специфичности сурдолошке и организације редовне наставе. Организација наставе у школама за глуве и наглуве ученике примерена је њиховим развојним и сазнајним потребама. Сагледавањем карактеристика сурдолошке и организације редовне наставе могуће је пронаћи с једне стране поља успешности укривања ова два наизглед слична али суштински различита васпитно - образовна система, а са друге нове путеве за низ организацијских иновација које обухватају организацију наставног часа, примену одређених облика наставе, облика рада (индивидуални, тимски и групни), наставне методе, ефикасности у организацији наставе - од стицања нових знања, преко вежбања и понављања до проверавања.

КЉУЧНЕ РЕЧИ: настава, глуви и чујући ученици, сурдолошке специфичности

УВОД

Полазећи од савремених дидактичких схватања, настава се дефинише као плански и систематски институционално реализован васпитно-образовни процес, заснован на друштвено одређеним циљевима,

* Рад је реализован у оквиру пројекта „Креирање протокола за процену едукативних потенцијала деце са сметњама у развоју као критеријума за израду индивидуалних образовних програма“ број 179025, чију реализацију финансира Министарство просвете и науке Републике Србије.

који се остварују кроз интеракцију наставника и ученика на дидактички обликованим садржајима уз примену разноврсних метода, поступака, облика и средстава рада (Ковачевић, 2005). Настава представља јединствени процес персонализације - свестраног обликовања и развоја личности и социјализације - оспособљавања за друштвене активности и укључивање у друштвену заједницу. Суштину наставе чини пружање могућности за стваралачко и активно стицање и даље развијање знања, вештина и навика, да путевима сазнања истине о објективној стварности помогне ученицима у формирању сопственог погледа на свет као и да подстиче и развија психофизичке способности (Баковљев, 2000). Осим тога, наставом се омогућава поред стицања фундаменталних и општих знања, стицање стручних знања у циљу професионалног оспособљавања. Применом савремених и иновативних модела и концепција организације и реализације наставног рада у свим фазама, припремању, извођењу и вредновању наставе, омогућава се успостављање демократске партиципације наставника и ученика.

Глува и наглува деца се у највећем проценту образују институционално, у школама за глуву и наглуву децу које карактерише специфична организација примерена њиховим развојним и сазнајним потребама. Дакле, то су школе са специфичном организацијом коју условљавају специфичности последица оштећења слуха: специфична методологија рада, специјални циљеви и задаци, специфичан број ученика у одељењу (8 до 10 ученика), специфична техничка помагала, асистивна технологија, методе, поступци, али и облици рада (Ковачевић, 2000).

Током свог развоја, систем образовања глуве деце и уопште деце са посебним потребама је био, као и целокупан образовни систем, изложен променама условљеним политичким, културним и економским развојем друштва али и новим научним сазнањима. У модерном друштву то мењање је ургентније и сложеније управо због брзине и карактеристика друштвено - економског и техничко- технолошког развоја.

Данас, образовање и васпитање глуве и наглуве деце се реализује у: специјалним основним и средњим школама за глуву и наглуву децу (предшколско васпитање и образовање, припремно-предшколско васпитање, разредна настава за ученике од 1. до 4. разреда, разредно - предметна настава за ученике од 5. до 8. разреда и средње образовање) и према Закону о основама система образовања и васпитања („Сл. гласник РС“, бр. 72/2009 и 52/2011), I Основне одредбе, Право на васпитање и образовање, члан 6. : „Лице са сметњама у развоју и са инвалидитетом имају право на образовање и васпитање које уважава њихове образовне

и васпитне потребе у редовном систему образовања и васпитања, у редовном систему уз појединачну, односно групну додатну подршку или у посебној предшколској групи или школи, у складу са овим и посебним законом.“, у редовним школама, у посебним одељењима за децу са сметњама или у редовним одељењима у којима се ученици са сметњама у развоју образују са осталом децом.

Организација наставе

Организација наставе по принципу разредно - часовног система и актуелност разредно-часовног система до данас, не само у редовним већ и у школама за глуве и наглуве ученике, омогућиле су његове позитивне карактеристике. Економичност наставног процеса је једна од најзначајнијих карактеристика овог система јер је пружила могућност да наставник истовремено ради са већим бројем ученика. Овакав начин рада створио је климу веће ангажованости и мотивисаности ученика као и могућности за стицање ширег искуства о друштвеном животу (Ковачевић, 2000). Као позитивна карактеристика наводи се и систематичан карактер наставе, организациона јасност, идејно-емоционално деловање наставника на ученике и друго. Кроз систематско испуњавање друштвених задатака и захтева, овакав систем је пружао сигурно припремање младих за свакодневни живот и рад и вршио извесну друштвену селекцију (ученици који нису успели да испуне захтеве који су пред њих стављени, нису могли да упишу упишу следећи разред).

Међутим, дугогодишња школска пракса је потврдила и многе слабости овог система попут асимилације знања ограничене на учење и поучавање насупрот подстицања стваралачких квалитета личности, оријентација на просечног ученика, задовољење преношењем знања и потпуно запостављање инвентивности и креативности деце, пасивна улога ученика, спутавање индивидуалног избора садржаја у складу са могућностима, потребама и интересовањима ученика. Мањкавости и недостаци овог система су послужили не само као основа за критику већ и за трагање за ваљаним начинима њиховог превазилажења изградњом читавог система модерних приступа наставном процесу. Поред наведеног, једна од значајних тешкоћа која се налази у организацији разредно-часовног система су наставни програми, методе и услови рада једнаки за све ученике. Могућности развоја ученика су веома различите а последице су неравномерност у усвајању знања, вештина и навика (Вилотијевић, 2008).

Различити педагошки правци су према Ковачевић (2000) предлагали различите варијанте за превазилажење слабости разредно - часовног система. Неки су били умерени у захтевима предлажући његову рационализацију, док су неки били изричито захтевајући његово потпуно укидање. Увођење других облика наставног рада, индивидуалног, групног, рада у пару у комбинацији са фронталним, представља једну од могућности превазилажења негативних обележја разредно - часовног система (Ковачевић, 2000).

Облици организације као саставни део наставног процеса међусобно се разликују према односу индивидуалног и заједничког рада, степену самосталног учешћа ученика у решавању постављених задатака као и специфичности руковођења од стране наставника (Ковачевић, 2003). Осим тога критеријуми за одређивање организацијских облика су и циљеви васпитања и образовања, садржаји и примењене методе који се обједињени појављују и остварују у настави (Ђорђевић, 1981).

Сурдолошка и настава редовне школе

Рад редовних школа и школа за глуву и наглуву децу разликује се, без обзира на сличности у спољашњој и унутрашњој организацији. Недостатак или неадекватан пријем звука, али пре свега говора, захтева специфичне поступке у наставном раду, посебно у млађим разредима, док се њима не компензује оштећен слух и поставе основе за могућност праћења садржаја наставних предмета. То значи, како указују Савић и Ивановић (1994), да образовање глувих није просто пресликавање образовања чујуће деце уз додавање атрибута - глуво дете, већ је то специфично образовање које има своју специфичну и спољашњу али и унутрашњу организацију.

Сличност сурдолошке организације наставе као осмишљеног усклађивања њених основних етапа и организације редовне наставе јесте едукативни аспект, док се разлика манифестује у бројним компонентама које се односе на рехабилитацијски аспект рада са глувим и наглувим ученицима. Из тога, како је претходно наведено, проистичу сурдолошке специфичности организације наставе као што су специфична методологија рада, посебни циљеви и задаци наставе, наставни час, посебне методе, поступци и облици рада, специфична техничких средстава у раду.

У планирању и реализацији редовне наставе доминира примена опше образовних наставних метода, док се у васпитно образовном раду са глувим и наглувим ученицима примењује систем метода који је

проистекао из специфичности начина оствраивања комуникације и обухвата: општеобразовне методе, методе наставе појединих предмета и сурдопедагошке методе (Ковачевић, 1999). Сурдопедагошке методе, као најадекватнији начин којим се кроз интеракцију сурдолога и ученика остварују циљеви и задаци наставе глувих и наглувих ученика развиле су се управо из специфичности тог рада (невербалне, вербалне и комбиноване методе).

Етапе организације наставе су: увод или припрема ученика за рад, обрада нових садржаја, вежбање, понављање и проверавање. Заступљеност етапа зависи од претходно постављеног циља. Сви елементи су ретко обухваћени једним наставним часом, али исти тако веома ретко ће бити заступљен само један, на пример само излагање новог градива.

У школама за глуве и наглуве ученике постоје различите организационе форме наставних часова. Као структурална компонента наставе сврха наставног часа обједињује циљ и задатке наставног рада. Јасно формулисан циљ наставног часа обједињује његову васпитну и образовну улогу. Даље произилазе конкретизовани задаци који прецизно одређују шта одређеним наставним часом треба да се постигне образовним и васпитним наставним радом (Вилотијевић, 2001). Намена наставног часа треба да истакне с једне стране његову оперативну функцију у реализацији циља и задатака и с друге његов функционални однос према наставном раду у целини, ономе што је претходило и што ће уследити након реализације.

Између структурних елемената наставног часа постоји логички редослед. Увод мора бити пре излагања новог градива, излагање пре понављања, док вежбање и понављање могу мењати места. Највише времена се посвећује оној етапи која је доминантна према постављеном циљу, па ће тако на једном часу доминирати проверавање и оцењивање а на другом излагање.

Поред тога што наставни час у школама за глуве и наглуве ученике има све атрибуте часа редовне школе има и своје особености и специфичности. Као спољашња специфичност јавља се употреба различитих визуелних, аудиовизуелних, амплификационих и других техничких средстава (Савић, Ивановић, 1994). Унутрашње специфичности су ниво знања којима ученици располажу, ниво активног и пасивног речника, разумевање говора, као и пажљиви одабир облика рада и метода рада од стране сурдолога који руководи систематским и трајним усвајањем знања глувих и наглувих ученика. Успешност исхода наставног часа у сурдолошком раду условљен је низом специфичних фактора: ниво познавања значења сваке речи од стране ученика која се

појављује у оквиру предвиђених садржаја; висок степен очигледности који омогућава разумевање градива; систематска обрада наставне јединице која је растављена на логичке целине, које се сукцесивно обрађују и на крају обједињују; излагање сурдолога које карактерише кратка реченица, јасан изговор уз акценат на интелигибилности говора; креативност у раду уз уважавање индивидуалних особености сваког појединог ученика.

Карактеристике које су заједничке свим модерним приступима како у сурдолошком тако и у редовном наставном процесу су инсистирање да ученик буде средиште наставе а не наставник; полазна основа нису апстрактни захтеви школе већ конкретни захтеви природе и интересовања детета; императив је активно стицање знања у најширем смислу насупрот пасивном усвајању знања. Међутим, врло често се на путу од теоријских поставки до примене ових захтева у пракси наилази на низ тешкоћа дидактичко - организационог и социјалног карактера.

ЗАКЉУЧАК

Образовање деце и омладине увек и у сваком друштву је третирано као веома важна област од које зависе напредак државе и природа друштвених односа, због чега се његовим циљевима и задацима посвећује велика пажња. Васпитање и образовање у редовном као и школовању глувих и наглувих ученика чине јединствен систем усмерен на буђење развојних потенцијала ученика, путем културно условљених и научно заснованих утицаја. Настава траје док се циљеви и задаци, усклађени са актуелним потребама и захтевима друштва, а постављени наставним програмом не реализују. Они су део система вредности који обухвата опште друштвене тежње, норме, моделе понашања, мерила и ставове који су битни за живот појединца и опстанак друштва. Остваривање одређених вредности друштво поверава школи да кроз наставу као планску, систематску и организовану делатност реализује кроз постављене циљеви васпитно - образовног процеса. Тако је циљ наставе увек у складу са општим циљем васпитања одређене друштвене заједнице, а задаци су утврђени наставним планом и програмом и остварују се кроз разноврсне предметне садржаје који се реализују у наставном процесу и другим активностима које организује школа (Ковачевић, 2003).

Питања која се баве проблематиком организације наставе, посебно индивидуализације наставе представљају значајнију иновативну снагу која утиче на развој савремених наставних стратегија и целокупне

организацје наставе. Тиме се може допринети квалитету сурдолошке, редовне али и инклузивне наставне праксе, која представља савремено опредељење у образовању глувих и наглувих ученика.

Сагледавањем карактеристика сурдолошке и организацје редовне наставе могуће је с једне стране пронаћи поља успешног укрштања ова два наизглед слична али суштински различита васпитно - образовна система, а са друге нове путеве за низ организацјских иновација које обухватају организацју наставног часа, примену одређених облика наставе, облика рада (индивидуални, тандем и други), наставних методе, етапа у организацји наставе - од стицања нових знања, преко вежбања и понављања до проверавања.

ЛИТЕРАТУРА

1. Баковљев, М. (2000). *Дидактика*. Београд: Научна књига
2. Вилотијевић, М. (2001). *Дидактика 3*. Београд: Учитељски факултет
3. Вилотијевић, М., Вилотијевић, Н. (2008). *Иновације у настави*. Врање: Учитељски факултет у Врању, 168
4. Ђорђевић, Ј. (1981). *Савремена настава - организација и облици*. Београд: Научна књига
5. Закон: Закон о основама система образовања и васпитања Републике Србије
6. Ковачевић, Ј. (1999). *Успешност примене метода у васпитно образовном раду глувих*. Београд: Друштво дефектолога Југославије
7. Ковачевић, Ј. (2000). *Облици наставног рада у школовању глувих*. Београд: Друштво дефектолога Црне Горе
8. Ковачевић Ј. (2003). *Дидактички системи у школовању глувих*: Београд Друштво дефектолога Србије
9. Ковачевић, Ј. (2005). Аспекти интерактивне наставе. *Београдска дефектолошка школа*, бр.1, Београд, 27- 36.
10. Савић, М., Ивановић, П. (1994). *Сурдопедагогија*, Београд: Дефектолошки факултет

RESULTS OF THE RESEARCH OF SCHOOL SUCCESS

IVANA ROKSANDIĆ¹, JASMINA KOVAČEVIĆ²

¹Primary school „Radivoj Popovic“, Zemun

Faculty of Special Education and Rehabilitation, University of Belgrade

SUMMARY

This paper gives an overview of major research school success in a regular and a population of deaf and hard of hearing students realized than half of the 20th century to the present. Presents the results and conclusions of the authors came to examining the impact of various factors on school success. The researchers relied on different variables, such as educational style, family conditions, personality traits, separation from parents and others. An overview of the research results of school success as normal hearing and hearing impaired children indicates the durability of a wide range of variables over time and leads us to search for new, so far unexplored indicators of school success.

KEY WORDS: school success, a review of research, hearing and hearing impaired pupils